

Uddrag: Alle veje fører til Beijing

Af Peter Frankopan

Med Vestens faldende indflydelse er en ny verdensorden ved at etableres. Den sætter endnu en gang sæt-ter Mellemøsten og Asien i centrum af den politiske udvikling. Den britiske historiker Peter Frankopans nyeste bog skitserer nutidens og fremtidens handelsruter og diplomatiske forbindelser mellem øst og vest. Her er et uddrag af *De nye silkeveje*.

Frankopan, Peter:
De nye silkeveje. Mod en anden verdensorden. Kristeligt Dagblads Forlag, 2019, 250 sider.

I De problematikker omkring isolati-on og fragmentation, som præger Ve-sten, står i skarp kontrast til det, der er sket langs Silkevejene siden 2015. Fra Stillehavet og hele vejen til Mid-delhavet har man de forgangne år haft

fokus på konsolidering og på at prøve at finde nye og mere effektive samar-bejdsformer. Tendensen er gået i ret-ning af at nedtone spændinger og op-bygge alliancer. Diskussionerne har handlet om løsninger, som gavner alle parter og skaber grundlag for langsig-tet samarbejde.

Disse diskussioner er blevet bakket op af mange forskellige institutioner, som både understøtter dialog og rent praktisk arbejder for at udbygge relati-onerne staterne imellem. Det kan være multilaterale økonomiske institutioner som for eksempel Asian Development Bank og den nye Asian Infrastructu-re Investment Bank, men også fore-tagender som Shanghai Cooperati-on Organisation, Eurasian Economic Union, BRICS-topmøder mellem Bra-silien, Rusland, Indien, Kina og Syd-afrika, Trans-Pacific Partnership (hvor USA ikke er med) og Regional Com-prehensive Economic Partnership. Sidstnævnte omfatter lande fra Syd-østasien sammen med Kina, Indien, Sydkorea, Japan, Australien og New

Peter Frankopan (f. 1971) er en af Englands førende historikere og forfatter til den internatio-nale bestseller *Silkevejene*. En ny verdenshistorie (på dansk i 2017). Han er professor i global historie og leder af Center for byzantiske studier ved Oxford University.

Zealand. Samlet set har disse lande et BNP på næsten 30 billioner dollars – eller 30 procent af verdens samlede BNP – og repræsenterer 3,5 milliarder mennesker. Forhandlinger om at skabe en såkaldt ”moderne, omfattende, højkvalitets og gensidigt fordelagtig økonomisk samarbejdsaftale” er blevet intensiveret, hvilket ifølge en økonom kunne ende med historiens største frihandelsaftale.

Det er dog næppe nogen overraskelse, at fremskridtene i retning af samarbejde ikke gælder i hele Asien. Og man skal passe på med at undervurdere de store forhindringer, modsætninger og rivaliseringer mellem folk og enkeltpersoner, som har potentiale til at være så destabiliserende, at det kan få både regionale og i nogle tilfælde endda også globale konsekvenser. Alligevel er det værd at bemærke, at verden bevæger sig i to forskellige retninger: på den ene side en frakobling og enegang, og på den anden side en styrkelse af båndene og et forsøg på at samarbejde.

Mange af de centralasiatiske lande, der råder over store naturressourcer, har udforsket nye muligheder for samarbejde, hvilket har haft en vis effekt. I marts 2017 indviede præsidenterne fra henholdsvis Turkmenistan og Usbekistan en ny jernbanebro over floden Amu Darja fra Turkmenabat til Farab. Et vigtigt trafikknudepunkt, som ikke bare vil bidrage til at forbedre forbindelserne mellem de to nævnte lande, men også give muligheder for langdistancehandel.¹⁶ Af andre vigtige forbindelseslinjer bør nævnes samarbejdet mellem centralasiatiske republikker, som for eksempel

har udmøntet sig i støtte til Tadsjikistan med at sikre landets grænse mod syd til Afghanistan for at forhindre narkosmugling eller oprettelse af nye checkpoints i anden halvdel af 2017 i distrikterne Osj, Batken og Jalalabad i Kirgisistan for at gøre det nemmere og hurtigere at krydse grænsen til Usbekistan.

De forbedrede relationer fremmer også udvekslingen af handelsvarer. For eksempel steg den bilaterale handel mellem Kasakhstan og Usbekistan i 2017 med 31,2 procent, og nye initiativer sigter på at øge denne udvikling endnu mere i de kommende år.

Hvorvidt erklæringen i Kasakhstan om, at 2018 vil være Usbekistans år, og den tilsvarende nominering i Usbekistan af 2019 skal være Kasakhstans år, kommer til at gøre nogen konkret forskel, må stadig stå hen i det uvisse. Udtalelser om ”to broderfolk ... der marcherer side om side på vej til økonomisk udvikling” og søger fælles fremskridt baseret på ”evigt venskab og strategisk partnerskab” er med til at skabe en fælles fortælling om gensidige interesser, en fælles historie og fremtid.

Men det har også en mere realpolitisk betydning; for eksempel vil det højst sandsynligt øge den bilaterale handel. Det udmøntede sig for eksempel i en aftale, der blev underskrevet i april 2019, og som indebar, at Kasakhstan leverer to millioner tons olie om året til sine centralasiatiske nabolande. En stigning på næsten det dobbelte fra det nuværende niveau. Og nogle hævder endda, at denne mængde igen vil kunne mere end fordobles i den nærmeste fremtid.

Andre steder foregår der noget lignende. Omsætningen i handel mellem Usbekistan og Tadsjikistan blev tæt ved tyvedoblet de første seks måneder af 2018 sammenlignet med samme periode året før. I Iran og Aserbajdsjan har man truffet ”alle de nødvendige forberedelser til et samarbejde omkring strategiske projekter, for eksempel i energisektoren” som den iranske præsidents stabchef Mahmoud Vaezi sagde efter et møde i Baku i begyndelsen af sommeren 2018.

Samarbejdsaftaler om uddannelse og forskning så vel som om nye rørledninger har indvarslet en tid med tættere bånd mellem Afghanistan og Tadsjikistan i de kommende år. Af større betydning er for eksempel Trans-Anatolian Pipeline (TANAP), som blev taget i brug i juni 2018, og som forbinder gasfeltet Shah Deniz II i Aserbajdsjan med det sydøstlige Europa. Nogle hævder dog, at den overordnet set vil få mest betydning for energiforsyningen til Europa i de kommende år, mens dens betydning på lang sigt vil være minimal.

TANAP er blot et af mange lignende projekter på forskellige udviklingsstrin, der skaber forbindelser til ressourcerige lande i det centrale Asien. Et andet projekt er Central Asia-South Asia elektricitetsprojektet (CASA-1000), der i 2020 skal lede overskydende elektricitet fra vandkraftværkerne i Tadsjikistan og Kirgisistan til Pakistan og Afghanistan.

Forholdet mellem landene er blevet så godt, at Kirgisistans ambassadør i Pakistan, Erik Beishembiev, for nylig talte om at forbedre de gensidi-

ge forbindelser mellem regeringerne i Bisjkek og Islamabad yderligere, fordi de to lande ”deler historiske rødder, religion, traditioner og holdninger til mange spørgsmål”.

Fælles interesser ligger også til grund for samtaler mellem Rusland, de øvrige medlemmer af Den Euroasiatiske Økonomiske Union (Kasakhstan, Kirgisistan, Armenien og Hviderusland) og Iran om at oprette en frihandelszone, fælles investeringer så vel som interbankaftaler, der er den største knast ved forhandlingerne. For det er alt sammen til fælles fordel, men også af stor vigtighed, ifølge Vjatjeslav Volodin, der er talsmand for den russiske Duma.

Disse samtaler er en del af en større konsolidering i Centralasien, hvor Rusland og Iran er hovedpersonerne. Vækst i handelen, forbedrede relationer og bestræbelser på at dæmme op for smuglervirksomhed på tværs af grænserne er ikke kun teoretiske prioriteringer, men noget, der aktivt bliver arbejdet på og videreudviklet ved hjælp af institutionelle reformer og oprettelse af organer, der skal overvåge og koordinere områder af fælles interesse. Disse tiltag taler deres eget tydelige sprog og peger på et ønske om at styrke båndene og ligeledes forbedre de politiske relationer.

Et typisk eksempel på, hvordan verdens centrum tager form, er den konference, der blev afholdt i Samarkand i november 2017. Her mødtes højstående embedsmænd fra de centralasiatiske republikker så vel som fra Afghanistan, Rusland, Kina, Tyrkiet, Iran, Indien og Pakistan for at diskutere muligheder-

ne for at samarbejde om håndteringen af terrorisme, religiøs ekstremisme, transnational organiseret kriminalitet og narkotikahandel. Mødets overskrift lød: ”Centralasien: Fælles historie og fremtid, samarbejde for bæredygtig udvikling og gensidig velstand”.

Den slags konferencer – og højstemte udtalelser om solidariteten mellem folk, der lever langs Silkevejene – kan naturligvis fremstille tingene i et rosenrødt og bedragerisk skær. De er lige så meget udtryk for velvilje som for et forsøg på faktisk at løse vigtige problemer. For Centralasiens vedkommende er der dog sket store fremskridt for at løse de vanskelige grænsekonflikter. Historiske og etniske spændinger har ofte forgiftet relationerne så meget, at nogle observatører har advaret om muligheden for militære konflikter. Mange af disse konflikter er begyndt at blive bilagt. Det mest betydningsfulde skridt i den centralasiatiske konsolidering er måske aftalen om, hvem der har retten til at bore i Det Kaspiske Hav. Et spørgsmål, der har været en væsentlig forhindring for et storstilet samarbejde mellem Rusland, Iran, Turkmenistan, Kasakhstan og Aserbajdsjan – især på det energimæssige område. Det har taget årtier at opnå bare et udkast, som alle parter kunne acceptere. Men den grænseaftale, man nu har opnået, kan meget vel komme til at ændre fundamentalt på olie- og gasforsyningerne, ikke bare i regionen, men overalt på kloden, for kulbrinteressourcerne i de omkringliggende lande og i havet er enorme. Men selv om den aftale, der blev underskrevet i august 2018, er et klart skridt fremad, så har mange kom-

mentatorer bemærket, at der stadig er mange ubesvarede spørgsmål, og det er ikke sikkert, hvornår, om og hvordan alle disse spørgsmål til syvende og sidst vil blive løst.

Alligevel er den aftale, der blev indgået, den sidste i en række af samarbejdsfremskridt, som er begyndt at rydde forhindringer af vejen, og som har forbedret mulighederne for samarbejde i det centrale Asien i fremtiden. Udover spørgsmålet om Det Kaspiske Hav er det også værd at nævne forhandlingerne mellem Kirgisistan og Usbekistan om grænsedragningen mellem de to lande. Et andet eksempel er et møde, der blev afholdt i Astana i april 2018, og som gjorde det muligt for Kasakhstan, Usbekistan og Turkmenistan at underskrive en fælles grænseaftale. ”Der er ingen uløste grænseproblemer,” erklærede Kasakhstans præsident, Nasarbajev, og henviste sammen med sin modpart, præsident Rahmon fra Tadsjikistan, til en fornyet forpligtelse til at samarbejde tæt om vandressourcer i regionen.

Vandproblemet er et af de allervigtigste i hele Centralasien, hvilket illustreres meget tydeligt af, at den nærliggende Aralsø stort set er tørret ud siden 1960’erne, da de floder, der forsynede søen med vand, blev ledt andre steder hen for at støtte fejlslagne sovjetiske landbrugsinitiativer. De spændinger og problemer, dette har medført, kan dårligt undervurderes. Det drejer sig om ødelæggelse af det fysiske landskab, miljøforurening samt sundhedsproblemer, der spænder fra alt fra luftvejslidelser og kræft til en forhøjet børnedødelighed.

I slutningen af maj 2018 bragte storme salt fra den nu udtørrede havbund ud over store dele af Usbekistan og Turkmenistan med sig. Både hvede- og bomuldsmarker blev dækket af et lag salt på op til en centimeter. Og det på et tidspunkt, hvor vandmangel allerede havde betydet, at høsten slog fejl. Det er derfor virkelig gode nyheder, at bestræbelser på at genoprette vandniveauet synes at have virket, også selv om det går langsomt.

Det hjælper dog desværre ikke Afghanistan, hvor en mangel på nedbør på 70 procent førte til, at FN i juni 2018 udsendte en advarsel om, at høsten var slået fejl, floder tørret ud og to millioner mennesker måtte forventes at mangle mad i slutningen af året. En katastrofal humanitær krise var med andre ord under opsejling i et land, der har været plaget af næsten uafbrudt krig i fire årtier. ”Jeg vil gøre alt for at redde min søn fra sult,” udtalte en afghansk bonde i forbindelsen med krisen. ”Jeg ville sågar tilslutte mig IS eller Taleban.”

En del af problemet er, at de tre store floder i Centralasien – Syr Darja, Amu Darja og Irtysj – løber på tværs af flere grænser, hvilket betyder, at beslutninger i ét land påvirker det andet. Og omkring 70 procent af udviklingsproblemerne i regionen skyldes mangel på ferskvand. Derfor har der naturligt nok i nogen tid været særligt fokus på at finde den optimale løsning på vandreguleringsproblemerne.

Vand udgør også et problem i det sydlige Asien, hvor Indiens opførelse af Kishanganga-dæmningen og det tilhørende vandkraftværk har været en kil-

de til store bekymringer for Pakistans regering, der hævder, at disse projekter overtræder traktaten fra 1960; en aftale, som fordeler vandressourcerne fra Indusfloden mellem Pakistan og Indien. Nervøsiteten omkring dæmningen, der officielt blev taget i brug i maj 2018, er blevet forværret af et nyt forslag om at bygge hele 12 vandkraftværker på Kabulfloden i Afghanistan, hvilket vil lægge yderligere pres på ressourcerne i byer som Karachi, hvis befolkning vokser med mere end fem procent om året, og hvis vandforsyningsanlæg lige nu kun er i stand til at dække 50 procent af behovene. Ikke overraskende er Kishanganga-dæmningen blevet indbragt for Den Internationale Domstol, og striden har resulteret i modanklager, selvransagelse og mistanker om sabotage og sammensværgelser i pressen i både Indien og Pakistan.

Det er også vigtigt at nævne, at klimaforandringerne ifølge nyere forskning vil betyde, at gletsjeren Urumqi 1 vil miste 80 procent af sin vandmængde i de kommende tre årtier. Det vil få store konsekvenser for Centralasien så vel som for det vestlige Kina, hvor denne og andre gletsjere spiller en vigtig rolle som både vandforsyning og vandreserve i tørkeperioder.

Det var også vandmangel, der fik protester til at bryde ud i Iran i foråret 2018. Irans meteorologiske institut havde vurderet, at 97 procent af landet ville opleve tørke i et vist omfang, og at indbyggere i både store byer og landsbyer ville blive nødt til at forlade deres hjem. Vandmanglen førte til optøjer, som blev slået brutalt ned af sikkerhedsstyrkerne i de berørte de-

le af landet. Situationen var så akut, at Irans øverste leder, ayatollah Khamenei, omtalte den i sin nowruz (nytårsstale) og anerkendte, at tørken havde betydet udfordringer, og bad til, at ”guddommelig nåde” ville løse problemet hurtigt.

Ud over bønnerne har Iran også taget mere konstruktive initiativer til at løse vandproblemerne, som er så alvorlige, at dele af landets energiforsyning bliver påvirket, hver gang vandkraftværker ikke fungerer ordentligt.

Diskussioner med nabolandet Afghanistan om genopretning af Helmandflodens løb og vandforsyningen til Hamoon-vådområderne er blevet intensiveret den seneste tid. Ifølge Irans udenrigsminister, Mohammad Javad Zarif, har man indgået en aftale, der vil betyde, at 850 millioner kubikmeter vand i fremtiden årligt vil flyde ind i Iran.

○○○